

นิเวศป่าไม้

นิเวศป่าไม้ ประกอบไปด้วย พื้นที่อนุรักษ์ ซึ่งประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ 4 แห่ง และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 3 แห่ง รวมพื้นที่ 3,912.96 ตารางกิโลเมตร

การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าอนุรักษ์

พื้นที่ป่าอนุรักษ์

พื้นที่ป่าอนุรักษ์ ได้แก่ พื้นที่ป่าที่ได้มีการประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2507 และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่ประกาศตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 ซึ่งในพื้นที่ลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย ทั้ง 2 ฉบับดังกล่าว 7 แห่ง เป็นเขตอุทยานแห่งชาติ 4 แห่งและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 3 แห่ง ประกอบด้วย อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อุทยานแห่งชาติทับลาน อุทยานแห่งชาติปางสีดา อุทยานเขตน้ำตกสามหลั่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว-เขาชมภู่

พื้นที่ป่าอนุรักษ์ทั้ง 7 แห่ง มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 7,195.46 ตารางกิโลเมตร (ข้อมูลจากการคำนวณในฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์) ซึ่งอยู่ในเขตลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี รวมทั้งสิ้น 3,912.96 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็นร้อยละ 54.38 ของพื้นที่ที่ประกาศ จำแนกเป็นอยู่ในลุ่มน้ำบางปะกง 1,268.87 ตารางกิโลเมตร และในลุ่มน้ำปราจีนบุรี 2,644.09 ตารางกิโลเมตร ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงพื้นที่อุทยานแห่งชาติ-เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ในพื้นที่ลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี

พื้นที่ป่าอนุรักษ์	พื้นที่ทั้งหมด (ตร.กม.)	ลุ่มน้ำบางปะกง (ตร.กม.)					ลุ่มน้ำปราจีนบุรี (ตร.กม.)					รวมพื้นที่ในเขตลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี (ตร.กม.)	พื้นที่นอกลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี (ตร.กม.)
		ลุ่มน้ำสาขาคลองหลวง	ลุ่มน้ำสาขาคลองท่าลาด	ลุ่มน้ำสาขามแม่่น้ำนครนายก	ลุ่มน้ำสาขาที่ราบแม่่น้ำบางปะกง	รวม	ลุ่มน้ำสาขาแม่่น้ำปราจีนตอนล่าง	ลุ่มน้ำสาขามแม่่น้ำหนุมาน	ลุ่มน้ำสาขามแม่่น้ำพระปรอง	ลุ่มน้ำสาขาคลองพระสะทิง	รวม		
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว-เขาชมภู่	147.18	71.77	-	-	-	71.77	-	-	-	-	-	71.77	75.41
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว	735.14	-	-	-	-	-	-	-	-	296.19	296.19	296.19	438.95
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน	1,002.04	-	562.97	-	-	562.97	-	-	-	71.15	71.15	634.12	367.93
อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่	2,190.11	-	-	617.65	-	617.65	300.32	877.97	-	-	1,178.29	1,795.94	394.17
อุทยานแห่งชาติทับลาน	2,221.79	-	-	-	-	-	-	359.03	1.07	-	360.10	360.10	1,861.69
อุทยานแห่งชาติน้ำตกสามหลั่น	44.90	-	-	16.48	-	16.48	-	-	-	-	-	16.48	28.42
อุทยานแห่งชาติปางสีดา	854.30	-	-	-	-	-	-	312.34	426.01	-	738.36	738.36	115.94
รวม	7,195.46	71.77	562.97	634.13	-	1,268.87	300.32	1,549.34	427.08	367.34	2,644.09	3,912.96	3,282.51

ที่มา : ข้อมูลพื้นที่ป่าอนุรักษ์จากการคำนวณในฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์, 2551

ในพื้นที่กลุ่มน้ำบางปะกงมีพื้นที่ประกาศเป็นป่าอนุรักษ์ทั้งสิ้น 1,268.87 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 14.27 ของพื้นที่กลุ่มน้ำ ประกอบด้วยพื้นที่ขอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว-เขาชมภู่ พื้นที่ 71.77 ตารางกิโลเมตร อยู่ในลุ่มน้ำสาขาคลองหลวง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน ในลุ่มน้ำสาขาคลองท่าลาด 562.97 ตารางกิโลเมตร พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่อยู่ในลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำนครนายก 617.65 ตารางกิโลเมตร และอุทยานแห่งชาติน้ำตกสามหลั่น มีพื้นที่ 16.48 ตารางกิโลเมตร โดยไม่มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่ได้รับการประกาศในลุ่มน้ำสาขาที่ราบแม่น้ำบางปะกง

ในลุ่มน้ำปราจีนบุรี มีการประกาศเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์รวม 5 พื้นที่ รวม 2,644.09 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 26.54 ของพื้นที่กลุ่มน้ำ ประกอบด้วย เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว 296.19 ตารางกิโลเมตร และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน 71.15 ตารางกิโลเมตร อยู่ในเขตลุ่มน้ำสาขาคลองพระสะทึ่ง พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ 1,178.29 ตารางกิโลเมตร ในลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำปราจีนบุรีตอนล่างและลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำหนุมาน พื้นที่อุทยานแห่งชาติทับลาน 360.10 ตารางกิโลเมตร ในลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำหนุมาน และลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำพระปรอง พื้นที่อุทยานแห่งชาติปางสีดา 738.36 ตารางกิโลเมตร อยู่ในลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำหนุมาน และลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำพระปรอง

จากข้อมูลดังกล่าว พบว่า ภาพรวมของกลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์สำคัญ 2 แห่ง ที่มีพื้นที่เชื่อมต่อกันทั้งในลุ่มน้ำบางปะกงและลุ่มน้ำปราจีนบุรี คือ พื้นที่ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ทางตอนเหนือที่มีพื้นที่อยู่ใน 3 ลุ่มน้ำสาขา และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนทางตอนใต้ ที่มีพื้นที่อยู่ใน 2 ลุ่มน้ำสาขา

การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้

ในการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้และการเปลี่ยนแปลงสภาพของพื้นที่ป่าไม้ เพื่ออนุรักษ์ไว้ซึ่งคุณค่าเชิงนิเวศของต้นน้ำลำธาร คณะรัฐมนตรีได้มีมติ จำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ เมื่อวันที่ 10 และ 17 มีนาคม พ.ศ.2535 โดยจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ ออกเป็น 3 โซน คือ พื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ (โซน C) พื้นที่ป่าเพื่อเศรษฐกิจ (โซน E) และพื้นที่ป่าที่เหมาะสมต่อการเกษตร (โซน A) ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ตามมติคณะรัฐมนตรี
เมื่อวันที่ 10 และ 17 มีนาคม พ.ศ.2535 ของกลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี

พื้นที่ลุ่มน้ำหลัก	พื้นที่ลุ่มน้ำสาขา	เขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้						รวม	
		ป่าโซน C		ป่าโซน E		ป่าโซน A		ตร.กม.	ร้อยละ
		ตร.กม.	ร้อยละ	ตร.กม.	ร้อยละ	ตร.กม.	ร้อยละ		
ลุ่มน้ำบางปะกง	ลุ่มน้ำสาขาคลองหลวง	109.97	14.41	174.29	12.31	-	-	284.26	12.26
	ลุ่มน้ำสาขาคลองท่าลาด	634.83	83.17	1,238.84	87.48	139.80	100.00	2,013.47	86.82
	ลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำนครนายก	18.49	2.42	3.03	0.21	-	-	21.52	0.93
	ลุ่มน้ำสาขาที่ราบแม่น้ำบางปะกง	-	-	-	-	-	-	-	-
	รวม	763.29	32.91	1,416.16	61.06	139.80	6.03	2,319.25	100.00
ลุ่มน้ำปราจีนบุรี	ลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำพระปรง	-	-	11.72	3.42	-	-	-	-
	ลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำหนุมาน	2.32	0.63	0.01	0.00	-	-	-	-
	ลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำปราจีนตอนล่าง	0.65	0.18	169.05	49.28	-	-	-	-
	ลุ่มน้ำสาขาคลองพระสะทึง	362.47	99.19	162.25	47.30	-	-	-	-
	รวม	365.44	51.58	343.03	48.42	-	-	708.47	100.00
รวมพื้นที่ลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี		1,128.73	37.28	1,759.19	58.10	139.80	4.62	3,027.72	100.00

ที่มา: การวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์, 2551

จากการนำแผนที่ที่กำหนดเขตตามมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวข้างต้น มานำเข้าและวิเคราะห์ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ พบว่าในพื้นที่ลุ่มน้ำบางปะกงมีพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติรวมทั้งสิ้น 2,319.25 ตารางกิโลเมตร โดยกำหนดเป็นเขตพื้นที่ป่าเพื่อเศรษฐกิจเป็นสัดส่วนมากที่สุด คือ 1,416.16 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็นร้อยละ 61.06 ของลุ่มน้ำบางปะกง รองลงมา คือ พื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ 763.29 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็นร้อยละ 32.91 ของลุ่มน้ำบางปะกง และมีพื้นที่ป่าที่เหมาะสมต่อการเกษตรกรรม 139.80 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็นร้อยละ 6.03

ในพื้นที่ลุ่มน้ำปราจีนบุรี มีพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติรวมทั้งสิ้น 708.47 ตารางกิโลเมตร มีการกำหนดเป็นเขตป่าเพื่อการอนุรักษ์รวมทั้งสิ้น 365.44 ตารางกิโลเมตร และเป็นป่าเพื่อเศรษฐกิจ รวม 343.03 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 51.58 และ 48.42 ของลุ่มน้ำปราจีนบุรี ตามลำดับ

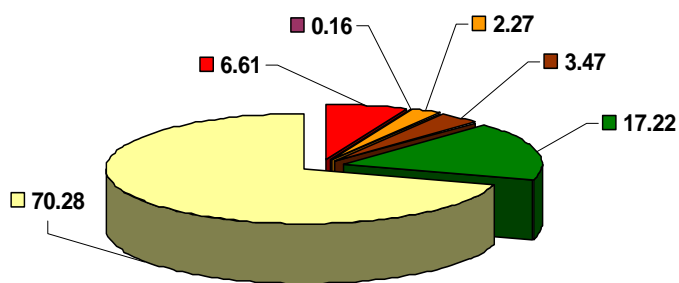
เมื่อพิจารณาในภาพรวมของลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษา ซึ่งมีพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติรวมทั้งสิ้น 3,027.72 ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ (โซน C) รวม 1,128.73 ตารางกิโลเมตร ป่าเพื่อเศรษฐกิจ (โซน E) 1,759.19 ตารางกิโลเมตร และเขตป่าที่เหมาะสมต่อการเกษตรกรรม (โซน A) 139.80 ตารางกิโลเมตร ซึ่งมีเฉพาะในลุ่มน้ำบางปะกง โดยคิดเป็นสัดส่วนของเขตป่าทั้ง 3 ประเภท คิดเป็นร้อยละ 5.99, 9.33 และ 0.74 ของพื้นที่ศึกษาลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี ตามลำดับ

พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ

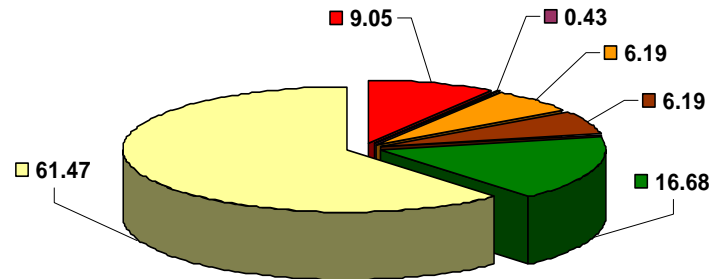
พื้นที่ต้นน้ำลำธาร ได้แก่ พื้นที่ที่ได้กำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำเป็นชั้นที่ 1 และ 2 ซึ่งควรสงวนไว้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารแท้จริง โดยเฉพาะในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1A ซึ่งมีมติคณะรัฐมนตรีที่ไม่ให้มีการของใช้ประโยชน์ใดๆ อีกต่อไป

ในภาพรวมของกลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี มีพื้นที่ที่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร คือ ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1A, 1B, และ 2 เป็นพื้นที่ 1,488.89 ตารางกิโลเมตร, 56.58 ตารางกิโลเมตร และ 817.92 ตารางกิโลเมตร ตามลำดับ รวม 2,363.39 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็นร้อยละ 12.54 ของพื้นที่ลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี ดังแสดงในรูปที่ 1 โดยจำแนกออกได้เป็นร้อยละของพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1A, 1B, และ 2 เท่ากับร้อยละ 7.90 , 0.30 และ 4.34 ตามลำดับ ดังตารางที่ 3 และ ตารางที่ 4

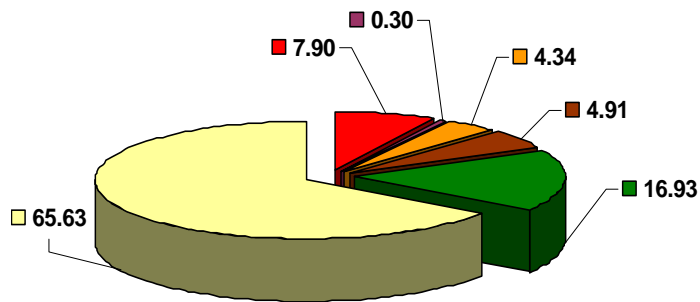
ในพื้นที่ลุ่มน้ำบางปะกง พื้นที่ต้นน้ำลำธารมีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 803.04 ตารางกิโลเมตร โดยอยู่ในลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำนครนายกมากที่สุด เป็นพื้นที่ 590.77 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็นร้อยละ 73.57 ของพื้นที่ต้นน้ำลำธารทั้งหมดของกลุ่มน้ำบางปะกง รองลงมาได้แก่ ลุ่มน้ำสาขาคลองท่าลาดมีพื้นที่ต้นน้ำลำธาร 127.21 ตารางกิโลเมตร ลุ่มน้ำสาขาคลองหลวงมีพื้นที่ต้นน้ำลำธาร 84.04 ตารางกิโลเมตร และลุ่มน้ำสาขาที่ราบแม่น้ำบางปะกงมีพื้นที่ต้นน้ำลำธารน้อยที่สุด โดยมีพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 2 เพียง 1.02 ตารางกิโลเมตร ส่วนลุ่มน้ำปราจีนบุรี มีพื้นที่ต้นน้ำลำธาร รวมทั้งสิ้น 1,560.34 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็นร้อยละ 15.66 ของพื้นที่ลุ่มน้ำ โดยส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำหนุมาน 958.63 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็นร้อยละ 61.44 ของพื้นที่ต้นน้ำลำธารทั้งหมด รองลงมา ได้แก่ ลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำพระปรง ลุ่มน้ำสาขาคลองพระสะทิง และลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำปราจีนบุรีตอนล่าง ซึ่งมีพื้นที่ต้นน้ำลำธาร 298.76 ตารางกิโลเมตร, 153.93 ตารางกิโลเมตร และ 149.03 ตารางกิโลเมตร ตามลำดับ

สัดส่วนชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ ในลุ่มน้ำบางปะกง

สัดส่วนชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ ในลุ่มน้ำปราจีนบุรี

สัดส่วนชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ ในลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี

รูปที่ 1 กราฟแสดงสัดส่วนพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ ในลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี

ตารางที่ 3 แสดงพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำในลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี

ชั้น คุณภาพ ลุ่มน้ำ	พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำในลุ่มน้ำบางปะกง (ตร.กม.)						พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำในลุ่มน้ำปราจีนบุรี (ตร.กม.)				รวม	ร้อยละ	รวม พื้นที่ลุ่มน้ำ บางปะกง- ปราจีนบุรี (ตร.กม.)	ร้อยละ
	ลุ่มน้ำ สาขา คลอง หลวง	ลุ่มน้ำ สาขา คลอง ท่าลาด	ลุ่มน้ำสาขา แม่น้ำ นครนายก	ลุ่มน้ำสาขา ที่ราบแม่น้ำ บางปะกง	รวม	ร้อยละ	ลุ่มน้ำ สาขา แม่น้ำ ปราจีน ตอนล่าง	ลุ่มน้ำ สาขา แม่น้ำ หนุมาน	ลุ่มน้ำ สาขา แม่น้ำ พระปรอง	ลุ่มน้ำ สาขา คลอง พระสะทึง				
1A	28.69	50.10	508.82	-	587.61	6.61	72.18	620.24	145.39	63.47	901.28	9.05	1,488.89	7.90
1B	6.12	-	7.72	-	13.83	0.16	27.49	14.19	-	1.06	42.74	0.43	56.58	0.30
2	49.23	77.11	74.23	1.02	201.60	2.27	49.36	324.20	153.37	89.40	616.32	6.19	817.92	4.34
3A	-	-	-	-	-	0.00	-	0.10	-	-	0.10	0.00	0.10	0.00
3B	-	-	-	-	-	0.00	-	0.24	-	-	0.24	0.00	0.24	0.00
3	68.46	162.50	77.18	0.68	308.81	3.47	110.54	283.65	80.83	140.91	615.93	6.18	924.74	4.90
4B	-	-	-	-	-	0.00	-	0.49	-	-	0.49	0.00	0.49	0.00
4	456.62	940.15	99.15	35.27	1,531.19	17.22	130.90	416.53	346.89	766.61	1,660.93	16.67	3,192.12	16.93
5	1,223.54	1,663.91	1,763.09	1,598.16	6,248.70	70.28	2,159.25	489.39	1,892.85	1,582.00	6,123.49	61.47	12,372.18	65.63
					8,891.74	100.00					9,961.53	100.00	18,853.27	100.00

ที่มา : การวิเคราะห์โดยฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์, 2551

ตารางที่ 4 พื้นที่ต้นน้ำลำธารของกลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี

ลุ่มน้ำหลัก	ลุ่มน้ำสาขา	พื้นที่ต้นน้ำลำธาร (1A, 1B, 2)		
		พื้นที่ (ตร.กม.)	ร้อยละของ ลุ่มน้ำหลัก	ร้อยละของพื้นที่ศึกษา ลุ่มน้ำ บางปะกง-ปราจีนบุรี (18,853.27 ตร.กม.)
ลุ่มน้ำบางปะกง	คลองหลวง	84.04	0.95	0.45
	คลองท่าลาด	127.21	1.43	0.67
	แม่น้ำนครนายก	590.77	6.64	3.13
	ที่ราบแม่น้ำบางปะกง	1.02	0.01	0.01
รวม		803.04	9.03	4.26
ลุ่มน้ำปราจีนบุรี	แม่น้ำปราจีนบุรีตอนล่าง	149.03	1.50	0.79
	แม่น้ำหุมนาน	958.63	9.62	5.08
	แม่น้ำพระปรง	298.76	3.00	1.58
	คลองพระสะทึง	153.93	1.55	0.82
รวม		1,560.35	15.67	8.28
รวมในพื้นที่ลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี			2,363.39	12.54

ที่มา : จากการวิเคราะห์โดยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์, 2551

เมื่อพิจารณาเฉพาะพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทั้ง 7 แห่ง ดังตารางที่ 5 พบว่าพื้นที่ต้นน้ำลำธาร (1A, 1B และ 2) อยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ รวมทั้งสิ้น 2,172.25 ตารางกิโลเมตร และอยู่นอกเขตป่าอนุรักษ์ 191.13 ตารางกิโลเมตร ซึ่งส่วนใหญ่เนื่องจากมีสภาพเป็นเขาโดดนอกผืนป่า แต่ยังคงมีพืชพรรณปกคลุมสมบูรณ์ โดยมีพื้นที่ต้นน้ำลำธารอยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ คิดเป็นร้อยละ 91.91 ของพื้นที่ต้นน้ำลำธารที่มีอยู่ในลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี และอยู่พื้นที่ต้นน้ำลำธารที่อยู่นอกเขตป่าอนุรักษ์คิดเป็นร้อยละ 8.09

ตารางที่ 5 พื้นที่ต้นน้ำลำธารที่อยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ของกลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี

พื้นที่ป่าอนุรักษ์	พื้นที่ทั้งหมด (ตร.กม.)	กลุ่มน้ำบางปะกง									กลุ่มน้ำปราจีนบุรี									รวม 2 กลุ่มน้ำ								
		1A			1B			2			1A			1B			2			1A		1B		2				
		พื้นที่ ตร.กม.	ร้อยละ/พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำในพื้นที่ป่าอนุรักษ์	ร้อยละ/พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำ	พื้นที่ ตร.กม.	ร้อยละ/พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำในพื้นที่ป่าอนุรักษ์	ร้อยละ/พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ	พื้นที่ ตร.กม.	ร้อยละ/พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำในพื้นที่ป่าอนุรักษ์	ร้อยละ/พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ	พื้นที่ ตร.กม.	ร้อยละ/พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำในพื้นที่ป่าอนุรักษ์	ร้อยละ/พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ	พื้นที่ ตร.กม.	ร้อยละ/พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำในพื้นที่ป่าอนุรักษ์	ร้อยละ/พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ	พื้นที่ ตร.กม.	ร้อยละ/พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำในพื้นที่ป่าอนุรักษ์	ร้อยละ/พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ	พื้นที่ ตร.กม.	ร้อยละ/พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำในพื้นที่ป่าอนุรักษ์	ร้อยละ/พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ	พื้นที่ ตร.กม.	ร้อยละ/พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำในพื้นที่ป่าอนุรักษ์	ร้อยละ/พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ			
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว-เขารมภู	147.18	23.51	4.30	4.00	0.99	11.92	7.15	24.81	21.89	12.30	-								23.51	1.63	1.58	0.99	1.99	1.75	24.81	3.63	3.03	
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว	735.14								0.00	44.21	4.95	4.91						62.48	10.94	10.14	44.21	3.07	2.97			62.48	9.13	7.64
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน	1,002.0433	47.74	8.74	8.12				46.08	40.67	22.86	11.89	1.33	1.32					5.35	0.94	0.87	59.63	4.15	4.00			51.43	7.52	6.29
อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่	2,190.1118	460.57	84.33	78.38	7.30	88.07	52.79	41.28	36.43	20.48	583.86	65.44	64.78	32.20	77.79	75.33	141.90	24.86	23.02	1,044.44	72.61	70.15	39.50	79.52	69.81	183.18	26.77	22.40
อุทยานแห่งชาติทับลาน	2,221.7887								0.00	0.00	59.56	6.68	6.61	9.19	22.20	21.50	68.24	11.95	11.07	59.56	4.14	4.00	9.19	18.50	16.24	68.24	9.97	8.34
อุทยานแห่งชาติน้ำตกสามหลั่น	44.90	14.34	2.63	2.44				1.14	1.00	0.56									14.34	1.00	0.96				1.14	0.17	0.14	
อุทยานแห่งชาติปางสีดา	854.30									0.00	192.69	21.60	21.38				292.93	51.31	47.53	192.69	13.40	12.94			292.93	42.81	35.81	
รวมพื้นที่ในเขตป่าอนุรักษ์		546.16	100.00	92.95	8.29	100.00	59.94	113.31	100.00	56.20	892.21	100.00	98.99	41.39	100.00	96.83	570.90	100.00	92.63	1,438.37	100.00	96.61	49.67	100.00	87.80	684.21	100.00	83.65
พื้นที่นอกป่าอนุรักษ์		41.45		7.05	5.54		40.09	88.29		43.79	9.07		1.01	1.36		3.17	45.42		7.37	50.52		3.39	6.90		12.20	133.71		16.35
รวม		587.61		100.00	13.83		100.00	201.60		100.00	901.28		100.00	42.74		100.00	616.32		100.00	1,488.89		100.00	56.58		100.00	817.92		100.00

ที่มา : การวิเคราะห์โดยฐานข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์, 2551

ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่ป่าอนุรักษ์

พื้นที่ป่าอนุรักษ์ในกลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี จัดเป็นพื้นที่ป่าที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์สูงในลำดับต้นๆ ของประเทศ และยังมีคุณค่าเชิงนิเวศที่เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละแห่ง นอกจากนี้ ในสภาพนิเวศของการเชื่อมโยงผืนป่า / กลุ่มป่า พื้นที่ป่าอนุรักษ์ในกลุ่มน้ำบางปะกงจัดเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่กลุ่มป่าที่สำคัญ ได้แก่

- **กลุ่มผืนป่ามรดกโลก** ดงพญาเย็น-เขาใหญ่ ซึ่งประกอบด้วย อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อุทยานแห่งชาติปางสีดา อุทยานแห่งชาติทับลาน อุทยานแห่งชาติตาพระยา และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่
- **กลุ่มผืนป่ารอยต่อ 5 จังหวัด (ภาคตะวันออก)** ซึ่งประกอบด้วย เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ และอุทยานแห่งชาติเขาชะเมา-เขาวง

คุณค่าที่สำคัญในเชิงนิเวศกลุ่มผืนป่าทั้งสองผืน ซึ่งครอบคลุมบางส่วนของพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในกลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี ทั้งนี้ ข้อมูลในเชิงนิเวศจะสามารถจำแนกนำเสนอเฉพาะในกลุ่มน้ำได้ เนื่องจากความต่อเนื่องเชิงนิเวศ จึงได้นำเสนอข้อมูลของผืนป่าในภาพรวมเพื่อให้เป็นสภาพเชิงนิเวศ สรุปได้ดังนี้

ผืนป่ามรดกโลกดงพญาเย็น-เขาใหญ่

ผืนป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ ประกอบด้วย พื้นที่คุ้มครอง (Protected Areas) หรือพื้นที่อนุรักษ์สภาพธรรมชาติ จำนวน 5 แห่ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อุทยานแห่งชาติทับลาน อุทยานแห่งชาติปางสีดา อุทยานแห่งชาติตาพระยา และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ มีเนื้อที่รวมกันทั้งสิ้น 3,845,082.53 ไร่ หรือ 6,152.13 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ระหว่าง 1545058.61 - 161671.80 N และ 729758.84 - 956037.84 E ในระบบพิกัด UTM Zone 47 ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของจังหวัด สระบุรี นครนายก นครราชสีมา ปราจีนบุรี สระแก้ว และบุรีรัมย์ โดยเฉพาะด้านตะวันออกมีอาณาเขตติดต่อกับผืนป่าบันทายฉมอร์ ซึ่งเป็นพื้นที่คุ้มครองภูมิทัศน์ (Protected Landscape) ของราชอาณาจักรกัมพูชา แหล่งมรดกโลกเขาใหญ่-ดงพญาเย็นนั้น เป็นผืนป่าที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง โดยมีสภาพป่าประเภทต่างๆ ตั้งแต่ ป่าดงดิบ ป่าดิบชื้น ป่าดิบแล้ง ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ และทุ่งหญ้า ทั้งนี้ ยังเป็นแหล่งที่มีชนิดพันธุ์ของพืช และสัตว์ ที่ไม่สามารถพบได้ที่อื่นเป็นจำนวนมาก โดยในจำนวนพืชราว 15,000 ชนิด ที่พบในประเทศไทย สามารถพบในแหล่งมรดกโลกนี้ถึง 2,500 ชนิด มีพืชเฉพาะผืนป่านี้อีกถึง 16 ชนิด มีสัตว์ป่ากว่า 800 ชนิด สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม 112 ชนิด สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำกว่า 209 ชนิด นกกว่า 392 ชนิด และนกเงือก 4 ชนิด ใน 6 ชนิดที่พบในประเทศไทย

ผืนป่ารอยต่อ 5 จังหวัด (ภาคตะวันออก)

ผืนป่ารอยต่อ 5 จังหวัด (ภาคตะวันออก) เป็นผืนป่าอันอุดมสมบูรณ์ ครอบคลุมพื้นที่ 5 จังหวัด ในภาคตะวันออก ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา สระแก้ว จันทบุรี ระยอง และชลบุรี ประกอบด้วย กลุ่มผืนป่า ที่เชื่อมต่อกัน 5 แห่ง เป็นป่าอนุรักษ์ที่ตั้งอยู่บนบกและในพื้นที่ทางทะเลของประเทศไทย ประกอบด้วย เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน มีพื้นที่ 674,352 ไร่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว มีพื้นที่ 456,673 ไร่ อุทยานแห่งชาติเขาชะเมา-เขาวง มีพื้นที่ 52,300 ไร่ อุทยานแห่งชาติเขาฉกรรจ์ มีพื้นที่ 36,687 ไร่ และ อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น (ระหว่างการเดินทางการประกาศ) มีพื้นที่ประมาณ 43,000 ไร่ นอกจากนี้ ยังมี พื้นที่ที่ได้ประกาศเป็นป่าเพื่อการอนุรักษ์อีก 3 แห่ง ที่ไม่ได้มีพื้นที่ป่าติดกับป่าผืนใดๆ คือ อุทยานแห่งชาติ น้ำตกพลิ้ว ครอบคลุมพื้นที่ 84,062 ไร่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า คลองเครือหวาย มีพื้นที่ 165,796 ไร่ เขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่าเขาเขียว-เขาชมภู่ มีพื้นที่ 90,437 ไร่ อุทยานแห่งชาติเขาแหลมหญ้า-หมู่เกาะเสม็ด มีพื้นที่ 81,875 ไร่ และอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง มีพื้นที่ 406,250 ไร่ รวมพื้นที่ป่าในพื้นที่ผืนป่ารอยต่อ 5 จังหวัด (ภาค ตะวันออก) ทั้งหมด ประมาณ 2,091,432 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 9.17 ของพื้นที่ภาคตะวันออก ซึ่งนับได้ว่าเป็นผืนป่าที่มีขนาดใหญ่ นับว่ามีความสำคัญทั้งทางนิเวศวิทยา ทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย สังคมพืชในป่ารอยต่อ 5 จังหวัด จัดเป็นป่าลุ่มต่ำที่มีสภาพพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลาดสูงจากระดับน้ำทะเล ปานกลางเฉลี่ย 30-50 เมตร สังคมพืชมีความซับซ้อนของลักษณะทางนิเวศวิทยาของป่าในภาคตะวันออกเคียงเหนือ กับป่าในภาคกลาง ทำให้ส่วนใหญ่จัดเป็นป่าดงดิบแล้งถึงสังคมพืชป่าดิบชื้น โดยมีไม้ตะแบกใหญ่ เป็นพืช ไม้เด่นของพื้นที่ ออกดอกบานสีแดง-ชมพู พร้อมกันทั่วทั้งผืนป่าในเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม ลักษณะเช่นนี้ ไม่ปรากฏในป่าแห่งอื่นของประเทศ

ป่าที่ราบลุ่มต่ำที่สมบูรณ์ในเขตป่ารอยต่อ 5 จังหวัด (ภาคตะวันออก) บนพื้นที่ 1.2 ล้านไร่เศษนี้ ครอบคลุมพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา สระแก้ว จันทบุรี ระยอง และชลบุรี ตั้งอยู่ทางทิศเหนือ ของเทือกเขาจันทบุรี และเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาพนมกระวานในประเทศกัมพูชา พื้นที่ทางตอนบนและ ตอนกลางส่วนใหญ่เป็นที่ราบลูกฟูก มีความลาดชันปานกลางส่วนพื้นที่ทางตะวันตกเฉียงใต้ ทิศตะวันออก- เฉียงเหนือ และทิศตะวันออกเฉียงใต้เป็นภูเขาสูง ลักษณะพืชพรรณที่สมบูรณ์ปกคลุมเป็นสังคมป่าดิบแล้ง เป็นส่วนใหญ่ มีความเหมาะสมแก่การเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าชนิดต่างๆ เช่น สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดใหญ่ ได้แก่ ช้างป่า กระต๊อง และวัวแดง นก แมลง สัตว์เลื้อยคลาน

เขตพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ ประกอบด้วย อุทยานแห่งชาติ 4 แห่ง คือ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อุทยานแห่งชาติทับลาน อุทยานแห่งชาติปางสีดา และอุทยานแห่งชาติน้ำตกสามหลั่น และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 3 แห่ง คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว-เขาชมภู่ โดยสรุปสถานภาพด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ได้ดังนี้

● อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ตั้งอยู่บริเวณขอบด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของที่ราบสูงโคราช ภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย ทางด้านทิศตะวันออกมีลักษณะเป็นที่ลาดต่ำ ส่วนทางทิศเหนือมีความลาดชันน้อยจนถึงปานกลาง ในขณะที่ทางทิศใต้และทิศตะวันตกมีลักษณะเป็นภูเขาสูงชัน ลักษณะโดยทั่วไปของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน มีระดับความสูงแตกต่างกันตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลตามแนวเขตอุทยานแห่งชาติด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้จนถึงระดับความสูง 1,351 เมตร จากระดับน้ำทะเลที่บริเวณเขาร่ม ซึ่งเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดตั้งอยู่บริเวณตอนกลางของพื้นที่อุทยานฯ และมียอดเขาที่สูงกว่า 1,000 เมตร ลดหลั่นกันไป เช่น เขาแหลม เขาเขียว เขาสามยอด เขาฟ้าผ่า และยังมีประกอบด้วยทุ่งหญ้าผืนกว้างสลับกับป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ทำให้อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่มีทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง โดยพบชนิดพรรณไม้มากกว่า 2,500 ชนิด หรือประมาณ 1 ใน 6 ของชนิดพันธุ์ที่พบในประเทศไทย ป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 91.47 ของพื้นที่ทั้งหมด ประกอบด้วย สังคมพืชชนิดต่างๆ ที่พบในพื้นที่ลุ่มน้ำบางปะกง ประกอบด้วย ป่าดิบเขา ป่าดิบชื้น ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ ทุ่งหญ้า / ป่าละเมาะ และป่ารุ่นสอง ดังนี้

ป่าดิบชื้น (Moist Evergreen Forest) กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ที่มีระดับความสูงตั้งแต่ 400-1,000 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง เป็นชนิดป่าที่ครอบคลุมพื้นที่มากที่สุด คือ 1,427.74 ตารางกิโลเมตร หรือ 892,162.48 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 66.36 ของพื้นที่อุทยานฯ พรรณไม้คล้ายคลึงกับป่าดิบแล้ง แต่มีพืชวงศ์ยาง (*Dipterocarpaceae*) ชนิดต่างๆ ขึ้นมากกว่า คือ ยางล่อง (*Dipterocarpus dyeri*) ยางขน (*Dipterocarpaceae buadii*) ยางเสียน (*Dipterocarpus gracilis*) และกระบาก (*Anisoptera costata*) ตามหุบห้วยมีไม้ดุ่มเต็นหรือลำพูป่า (*Duabanga grandiflora*) และกระทุ่ม (*Anthocephalus chinensis*) ขึ้นอยู่ทั่วไป บริเวณลำธารมักจะมีไผ่ลำมะลอก (*Dendrocalamus longispathus*) ในพื้นที่ค่อนข้างสูงจะมียางแดง (*Dipterocarpus macrocarpus*) และยางเคี่ยมคะนอง (*Shorea henryana*) กระตูก มะมือ (*Chorospondias axillaris*) จำปีป่า (*Paramichellis baillonii*) พะอง (*Calophyllum polyamthum*) และทะเล้ง (*Schima walllichii*) เป็นต้น

ป่าเบญจพรรณ (Mixed Deciduous Forest) พบในระดับความสูงประมาณ 400-600 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง มีพื้นที่ประมาณ 296.44 ตารางกิโลเมตร หรือ 185,275.91 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 13.78 ของพื้นที่อุทยานฯ ส่วนใหญ่ในทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอุทยานฯ ประกอบด้วย ไม้ยืนต้นประเภทผลัดใบชนิดต่างๆ เช่น มะค่าโมง (*Azelia xylocarpa*) ประดู่ (*Pterocarpus macrocapus kurz*) ตะแบก (*Lagerstroemia cuspidata*) กว้าว (*Adina cordifolia*) แดง (*Xylia kerri*) เป็นต้น พืชชั้นล่างมีไม้ไผ่ป่าและหญ้าต่างๆ ตามพื้นที่ป่ามักมีหินปูนผุดขึ้นทั่วไป ในฤดูแล้งป่าชนิดนี้จะมีไฟไหม้ลูกกลามอยู่เสมอ สังเกตได้จาก ไม้ไผ่ป่า (*Bombusaasun dinacea wild*) เป็นปริมาณมากตามลาดเขาและกล้วยป่าขึ้นหนาแน่นตามหุบเขา

ป่าดิบแล้ง (Dry Evergreen Forest) มีพื้นที่ประมาณ 1.91 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,192.88 ไร่ หรือร้อยละ 0.09 ของพื้นที่อุทยานฯ ทางด้านตะวันตกซึ่งเป็นที่ราบลูกเนินในระดับ 200 – 300 เมตรจากระดับน้ำทะเลนั้น จะมีพันธุ์พืชในลักษณะนี้ปกคลุมอยู่เป็นบริเวณกว้างใหญ่ ไม้ชั้นบนนั้น ได้แก่ ยางนา (*Dipterocarpus alatus Roxb.*) เคี่ยมคะนอง (*Shorea henryana Pierre*) ตะเคียนทอง (*Hopeaoderata Roxb.*) ตะเคียนหิน (*H.ferrea Pierre*) ตะแบกใหญ่ (*Lagerstroenia Calculate Kurz*) สมพง (*Tetrameles nudiflora R.Br.*) สองสี (*Lophopetalum duperreanum*) มะค่าโมง (*Azelia xylocarpa (Kurz) Craib*) ปออีเก้ง (*Pterocymbium javanicum R.Br.*) ชาด (*Erythrophleum succirubrum Gagnep*) เป็นต้น พันธุ์พืชชั้นล่างประกอบด้วยพืชจำพวกมะพร้าว นกคุ้ม จำพวกชิงช้า กล้วยป่า และเตย เป็นต้น

ทุ่งหญ้าและป่าละเมาะ (Grass and Scrub) และป่ารุ่นสอง/ไร่ร้าง (*Seconday forest / old clearing*) มีพื้นที่ประมาณ 112.24 ตารางกิโลเมตร หรือ 70,155 ไร่ และ 206.75 ตารางกิโลเมตรหรือ 129,219.65 ไร่ ตามลำดับ พันธุ์พืชสภาพนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการทำไร่เลื่อนลอยในอดีต เพราะก่อนหน้าที่จะประกาศเป็นอุทยานแห่งชาตินั้น ได้มีประชาชนอพยพขึ้นไปอาศัยอยู่ จึงได้เกิดสภาพพืชพันธุ์เช่นนี้ขึ้นตามทุ่งหญ้านั้นพืชส่วนใหญ่เป็นหญ้าคา (*Imperata cylindrical Beauv.*) มีหญ้าแฉ่ม หญ้าก่ง หญ้าผลตาข้าง และหญ้าโขมงขึ้นแทรก นอกจากนี้ ยังมีผักกูดบางชนิดที่ชอบขึ้นตามที่ที่ถูกไฟไหม้เป็นประจำ เป็นที่น่าสังเกตว่า หลังจากที่ได้ประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ ทุ่งหญ้าบางแห่งได้รับการป้องกันไม่ให้ไฟลามเข้ามาใหม่นั้น ได้กลับฟื้นสภาพขึ้นมาเป็นป่าละเมาะ

อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพที่มีความอุดมสมบูรณ์สูงที่สุดแห่งหนึ่งของโลก มีชนิดพันธุ์ที่พบหลายชนิดเป็นพรรณไม้เฉพาะถิ่นที่หายาก ได้แก่ ต้นพิศวงและเอื้องคีรีวง และยังเป็นแหล่งที่มีสัตว์ป่าชุกชุมมาก เนื่องจากมีสภาพธรรมชาติและนิเวศของถิ่นที่อยู่ (Habitat) และแหล่งอาหารที่เหมาะสมกับสัตว์ป่าในเขตร้อนเกือบทุกชนิด จากข้อมูลของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ (2549) พบสัตว์ป่าทั้งหมด 296 ชนิด ประกอบด้วย สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม 71 ชนิด นก 340 ชนิด สัตว์เลื้อยคลาน 48 ชนิด

และสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก 23 ชนิด ซึ่งในจำนวนนี้มีสัตว์ป่าที่สำคัญ ได้แก่ เสือโคร่ง (*Panthera tigris*) ช้างป่า (*elephant maximus*) นอกจากนี้ ยังมีสัตว์ป่าที่สำคัญ ได้แก่ กระต๊อง (*Bosgaurus*) เลียงผา (*Capricornis sumatraensis*) หมี (*Selearctos thibetamus sp.*) ชะนี (*Hylobates sp.*) หม่าไน (*Martes flavigula*) นกที่สำรวจพบอาศัยป่าเขาใหญ่ซึ่งจะเป็นทั้งแหล่งอาหารและที่อาศัยอย่างถาวร นกที่น่าสนใจ ได้แก่ นกในวงศ์เงือก (*Bucerotidae*) นกขุนทอง (*Gracula religiosa*) ไก่ฟ้า (*Lophura sp.*) นกกินแมลงชนิดต่างๆ และผีเสื้อที่สวยงามพบมากกว่า 200 ชนิด เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบแมลงมากกว่า 5,000 ชนิด

● อุทยานแห่งชาติปางสีดา

อุทยานแห่งชาติปางสีดาตั้งอยู่ทางทิศใต้ของเทือกเขาพนมดงรัก สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงชันสลับซับซ้อน มีพื้นที่ป่าอันอุดมสมบูรณ์ เป็นต้นน้ำของลำห้วยหลายสายที่ไหลรวมเป็นแม่น้ำบางปะกง มีแนวป่าด้านทิศเหนือติดกับอุทยานแห่งชาติทับลาน โดยลักษณะพื้นที่ที่มีความลาดชันจากทิศเหนือไปยังทางทิศใต้ โดยระดับความสูงของพื้นที่ในอุทยานแห่งชาติปางสีดามีค่าอยู่ในช่วง 100-796 เมตรจากระดับน้ำทะเล โดยยอดเขาเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในพื้นที่ที่มีความสูง 796 เมตร จากระดับน้ำทะเล สามารถจำแนกสังคมพืชออกได้ 5 ชนิด คือ ป่าดิบชื้น (ยางกล่อง ยางขน ยางเสียน กระบาก) ป่าดิบแล้ง (ยางแดง เคี่ยมคะนอง พะยอม ตะเคียนทอง) ป่าเบญจพรรณ (มะค่าโมง ประดู่ ช่อ ตะคร้อ) ป่ารุ่นสอง / ไร่ร้าง (ทุ่งหญ้า ไม้พุ่ม ไม้ละเมาะ) และป่าไผ่ (ไผ่ป่า)

สัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ในอุทยานแห่งชาติปางสีดา จังหวัดสระแก้ว และปราจีนบุรี ประกอบด้วย สัตว์ป่าทั้งหมด 278 ชนิด สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมจำนวน 41 ชนิด (แก้ง ช้างป่า ชะนีมิงกุญ กวางป่า) นกจำนวน 188 ชนิด (ไก่ฟ้าพญาลอ นกยางเขียว นกเด้าดิน) สัตว์เลื้อยคลานจำนวน 26 ชนิด (ตะกวด กิ้งก่าบิน ตะกวด) และ สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกจำนวน 12 ชนิด (ตามก้อนหิน ขอนไม้ เขียดตะปาด) เป็นต้น

● อุทยานแห่งชาติทับลาน

อุทยานแห่งชาติทับลานเป็นอุทยานแห่งชาติที่มีพื้นที่ส่วนหนึ่งอยู่ในเทือกเขาพนมดงรัก สภาพภูมิประเทศ โดยทั่วไปประกอบไปด้วยภูเขาใหญ่น้อยสลับซับซ้อนต่อเนื่องกันไปเป็นอาณาเขตบริเวณกว้างขวาง โดยมีภูเขาที่สำคัญหลายลูก เช่น เขาละมั่ง เขาภูสามง่าม เขาภูสูง เป็นต้น เขาละมั่งเป็นยอดเขาที่สูงที่สุด วางตัวอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของอุทยานแห่งชาติทับลาน และอยู่ในแนวเส้นแบ่งเขตระหว่างจังหวัดปราจีนบุรีกับจังหวัดนครราชสีมา มีความสูงประมาณ 992 เมตร จากระดับน้ำทะเล เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารหลายสาย เช่น แม่น้ำมูล แม่น้ำบางปะกง นอกจากนี้ บริเวณที่ราบบนเขาละมั่ง ด้านตำบล

บุพราหมณ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี จะมีต้นลานขึ้นอยู่มากมายในเนื้อที่ประมาณ 4,000 ไร่ จัดว่าเป็นลานแห่งสุดท้ายของประเทศไทย อุทยานแห่งชาติทับลานจัดเป็นพื้นที่ต้นน้ำที่สำคัญของลำน้ำหลายสายเนื่องจากพื้นที่ส่วนหนึ่งอยู่ในเขตเทือกเขาชันกำแพง ซึ่งเป็นแหล่งต้นกำเนิดของแม่น้ำมูลและบางปะกงตลอดจนลำน้ำสายย่อยต่างๆ เช่น ลำปลายมาศ ห้วยขมิ้น ห้วยชะชะ ลำตาสา ห้วยแปรง ลำพิโรธ ห้วยมะไฟ ห้วยน้ำเขียว ห้วยไซกง ซึ่งถือเป็นแม่น้ำที่เป็นสายหลักของพื้นที่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออกเฉียงใต้ เส้นทางน้ำส่วนใหญ่ในเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน จะเป็นลำน้ำขนาดเล็กในฤดูแล้งอาจจะแห้งขอด

สังคมพืชในอุทยานแห่งชาติทับลานจัดเป็นป่าลุ่มต่ำที่มีความสมบูรณ์มากซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 4 ประเภท คือ ป่าดิบแล้ง (ยางนา ยางแดง) ป่าดิบชื้น (ยางเสี้ยน ยางยุง ตังหน กระท้อน ตะเคียนทอง) ป่าเบญจพรรณ (ไผ่ไร่ ไผ่รวก มะค่าโมง ตะแบกใหญ่ มะกอก ติ่มไม้รู้ดัม) และป่าเต็งรัง (เต็ง รัง ยางพลวง หญ้าเพ็ก หญ้าคา และสาบเสือ) จัดเป็นสังคมพืชที่มีการซ้อนทับกันของลักษณะทางนิเวศวิทยาของป่าภาคกลางกับนิเวศวิทยาของป่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความหลากหลายของชนิดพันธุ์ไม้และสัตว์ป่าชุกชุม

จำนวนชนิดของสัตว์ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน มีสัตว์ป่าทั้งหมด 236 ชนิด ประกอบด้วย สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมจำนวน 33 ชนิด (ช้างป่า กระต๊อง วัวแดง) นกจำนวน 164 ชนิด (ไก่ฟ้าพญาลอ นกแขกเต้า นกขุนทอง) สัตว์เลื้อยคลานจำนวน 24 ชนิด (จระเข้ น้ำจืด เต่าเหลือง) และสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกจำนวน 15 ชนิด (กบนา เขียดตะปาด)

● อุทยานแห่งชาติน้ำตกสามหลั่น

อุทยานแห่งชาติน้ำตกสามหลั่น เดิมเป็นวนอุทยานน้ำตกสามหลั่นอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าพระฉาย ต่อมาได้ประกาศให้เป็นอุทยานแห่งชาติเขาสามหลั่น ในปี พ.ศ.2524 นับเป็นอุทยานแห่งชาติแห่งที่ 27 ของประเทศ ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นอุทยานแห่งชาติน้ำตกสามหลั่น และปัจจุบันได้เปลี่ยนชื่อเป็น “อุทยานแห่งชาติน้ำตกสามหลั่น” มีพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่ 5 อำเภอ ของจังหวัดสระบุรี สภาพภูมิประเทศประกอบด้วยภูเขาน้อยใหญ่ มีที่ราบในหุบเขา ยอดที่สูงที่สุดคือ เขาครก มีความสูงประมาณ 329 เมตรจากระดับน้ำทะเล พื้นที่ป่าอนุรักษ์แห่งนี้ที่มีพื้นที่ไม่มากนักประกอบด้วยเป็นผืนป่าที่ได้รับการฟื้นฟูขึ้นจากสภาพเดิมที่เคยผ่านการถูกทำลายสภาพธรรมชาติและผ่านการรื้อฟื้นพื้นที่เพื่อเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจและนันทนาการเป็นหลัก มีชุมชนตั้งอยู่โดยรอบทำให้อุทยานแห่งชาติน้ำตกสามหลั่นจึงมีความหลากหลายทางชีวภาพไม่มากนัก โดยมีพื้นที่ป่าประมาณร้อยละ 65 ของพื้นที่ พืชพรรณเป็นป่าเบญจพรรณร้อยละ 33

พื้นที่ป่าดิบแล้งร้อยละ 30 และพื้นที่ทุ่งหญ้าร้อยละ 2 ของพื้นที่ ตามลำดับ พันธุ์ไม้ที่สำคัญได้แก่ ประดู่ แดง สัก เต็ง รัง มะค่าโมง ตะเคียนทอง ตะแบก ยาง และพันธุ์ไม้อื่นๆ ที่เคยมีการสำรวจไว้ในเบื้องต้นกว่า 800 ชนิด สำหรับไม้พื้นล่าง ได้แก่ ไม้ไผ่ชนิดต่างๆ หวาย กัลยไม้ เป็นต้น ผืนป่าแห่งนี้เป็นต้นกำเนิดของน้ำตกหลายแห่งและเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญ สัตว์ป่าที่พบส่วนใหญ่เป็นสัตว์ขนาดเล็ก เช่น เก้ง หมูป่า ตุ่น ไก่ฟ้า ไก่ป่า กระเจิง ลิง กระต่าย กระรอก กระแต นางอาย ชะมด พังพอน งู รวมทั้งนกและผีเสื้อชนิดต่างๆ เป็นต้น จุดเด่นของอุทยานฯ แห่งนี้ คือ เป็นที่พักผ่อนของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะมีน้ำตกๆ ที่สวยงามเป็นแรงดึงดูด อาทิ น้ำตกสามหลั่น น้ำตกโพธิ์หินลาด น้ำตกโตนรากไทร น้ำตกรอยเกือกม้า น้ำตกนางโจน ฯลฯ บริเวณรอบอุทยานสถานที่ร่มรื่นเหมาะแก่การพักผ่อน เช่น อ่างเก็บน้ำเขารวก อ่างเก็บน้ำเขาสามหลั่น อ่างเก็บน้ำเขาไม่นวล อ่างเก็บน้ำซับปลากั้ง เป็นต้น

● เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน

สภาพทั่วไปในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เป็นพื้นที่ป่าลุ่มต่ำ (Lowland Forest) ลักษณะโดยรวมของพื้นที่ตอนบนและตอนกลางของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลูกฟูก มีความลาดชันปานกลาง จึงเป็นบริเวณที่ราษฎรบุกเบิกแผ้วถางและถือครองที่ดินกันมาก่อนที่จะมีการอพยพออกจากพื้นที่ ส่วนพื้นที่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และทิศตะวันออกเฉียงใต้ เป็นภูเขาสูง ความสูงของพื้นที่ตั้งแต่ 30-802 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ยอดเขาสูงสุดอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า คือ เขาสิบห้าชั้น มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 802 เมตร พื้นที่ทางตอนใต้เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาบรรทัดและเทือกเขาจันทบุรี ประกอบด้วยภูเขาที่มีความลาดชันต่อเนื่องกัน เช่น เขาอ่างฤๅไน เขาใหญ่ เขาชะมูน และเขาชะอม สภาพป่าไม้ที่พบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน มี 5 ประเภท ดังนี้

สังคมพืชป่าดงดิบแล้ง (Dry Evergreen Forest) ป่าดงดิบแล้งเป็นสังคมป่าที่ขึ้นปกคลุมพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนเกือบทั้งหมด ยกเว้นพื้นที่ตามสันเขาหรือในบริเวณที่มีดินตื้น จะมีสังคมพืชชนิดอื่นๆ ขึ้นแทรกอยู่เป็นหย่อมๆ ลักษณะโครงสร้างทางด้านตั้งของป่าดงดิบแล้ง โดยไม้เรือนยอดชั้นบนมีพันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ตะแบกแดง กระบก ยางแดง สมพง ตะเคียนทอง ปออีเก้ง เป็นต้น จะขึ้นอยู่เป็นกลุ่มๆ ตามริมลำธารหรือริมห้วย ไม้เรือนยอดชั้นรอง ได้แก่ ค้างคาว ลำป่าง กระท่อนป่า เต็งพรว้า นางแอ ตาเสือ คอแล่น ฯลฯ และไม้ชั้นล่าง ได้แก่ แก้ว ตังตาบอด นางดำ ลำปัด จันทร์ชะมด สังกะสี กะโมกเขา ว่าน ช้างร้อง ฯลฯ นอกจากนี้ ตามพื้นที่ป่ารกที่ไปด้วยไม้พุ่ม พืชวงศ์หญ้า และปาล์ม เช่น ฉก ระกำ หวายเคี่ยม หวายโปร่ง และยังมีพืชวงศ์ชิงช้า เช่น เร่วยา เร่ว เร่วน้อย เป็นต้น

สังคมป่าผสมผลัดใบ (Mixed Deciduous Forest) สังคมในป่าพืชชนิดนี้มีลักษณะเรือนยอดโปร่ง พื้นป่าไม่รกทึบ ในฤดูแล้งพรรณไม้จะผลัดใบ กระจายอยู่ตามสันเขาหินปูนหรือบริเวณที่มีดินตื้นหรือบริเวณที่มีไฟป่าเกิดขึ้นเป็นประจำ พันธุ์ไม้ในป่าดิบแล้ง ประกอบด้วย ไม้เรือนยอดชั้นบน ได้แก่ ประดู่ จั้วป่า กางเขมอด ตะคร้อ สมอภิกษา เป็นต้น ไม้เรือนยอดชั้นรอง ได้แก่ ตีนนก ชี้อาย ติวแดง แคนหัวหมู รักขาว หอมไกลดง มะกอกป่า เป็นต้น และไม้ชั้นล่าง ได้แก่ หมี่เหม็น เม่าไขปลาคา โมกมัน มะกา มะกวม กระมอบ เคล็ดหนู เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบว่าไม้กะบก ตะแบกแดง ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ของป่าดิบแล้ง ขึ้นปะปนอยู่ในบริเวณพื้นป่าส่วนใหญ่มีหญ้าขึ้นอยู่หนาแน่น โดยเฉพาะในฤดูฝน เช่น หญ้าพริกพรวน หญ้าหางหมา จิ้งจอก หญ้าก้านเหี่ยว หญ้าหวาย และพืชในวงศ์กลอยและมัน เป็นต้น

สังคมป่าเต็งรัง (Deciduas Dipterocarp Forest) เป็นสังคมพืชที่มีอยู่น้อยมากในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน โดยส่วนใหญ่ขึ้นอยู่ในพื้นที่ที่มีดินตื้น แทรกอยู่เป็นหย่อมๆ ในป่าดิบแล้ง มีลักษณะเป็นป่าโปร่งที่มีไฟป่าเกิดขึ้นทุกปีในฤดูแล้ง และเนื่องจากพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนเป็นบริเวณที่มีปริมาณน้ำฝนค่อนข้างสูง ส่งผลให้ป่าเต็งรังมีความชื้น ป่าเต็งรังในป่าเขาอ่างฤๅไนจึงผลัดใบล่าช้ากว่าป่าเต็งรังอื่นๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พรรณไม้ที่พบ ประกอบด้วย ไม้เรือนยอดชั้นบน ได้แก่ ยางกรวด กระโดน รำขนาดใหญ่ เป็นต้น และไม้เรือนยอดชั้นล่าง ได้แก่ แสดงใจ พลวง ติวแดง มะขามป้อม เป็นต้น และบริเวณพื้นป่าชั้นล่างมีพืชขึ้นหนาแน่นในฤดูฝน ไม้พุ่มมี พุดทุ่ง ทองพันชูล ปลอดภัยปรม เป็นต้น นอกจากนี้มีพืชกลุ่มหญ้าและรวมไปถึงพืชวงศ์ชิงช้า เช่น กระเจียวขาว กระเจียวแดง ขึ้นอยู่ประปรายตามพื้นป่า

พื้นที่เกษตรกรรมและไร่ร้าง เป็นลักษณะของพื้นที่เกษตรกรรมต่างๆ ถูกปล่อยทิ้งร้างไว้ เพื่อรอให้สังคมพืชฟื้นตัวทดแทนต่อไป พันธุ์พืชเด่นที่ขึ้นปกคลุมพื้นที่มีสองกลุ่มด้วยกันคือ กลุ่มพืชใบกว้าง ได้แก่ สาบเสือ พังแหงใหญ่ ปอฝ้าย อะรวาง และกระท่อม ฯลฯ และกลุ่มพืชใบแคบ ได้แก่ อ้อ หญ้าคา หญ้าพง หญ้าขจรจบ เป็นต้น ซึ่งพันธุ์พืชทั้งสองกลุ่มขึ้นปะปนกับลูกไม้ยืนต้น

ป่าตามสันเขาหินปูน (Limestone Outcrops) ขึ้นกระจายอยู่เป็นแนวตามสันเขาหินปูนอยู่ทางตอนใต้ของพื้นที่ ส่วนใหญ่จะเป็นพุ่มและไม้ยืนต้นมีลักษณะที่แคระแกรน พันธุ์ไม้ที่พบ ได้แก่ ปอฝ้าย ตีนนก ทองหลวงป่า มะนาวผี จันทน์ผา เป็นต้น

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เป็นป่าพื้นที่รอยเชื่อมต่อ (Transition zone) ระหว่างระบบนิเวศภาคกลางกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีสภาพพื้นที่เป็นป่าลุ่มต่ำหรือจัดว่าเป็นสังคมพืชที่ขึ้นอยู่บนพื้นที่ราบที่กว้างใหญ่และมีลักษณะเด่นเฉพาะตัวของพื้นที่ที่ต่างจากที่อื่นๆ เนื่องจาก อยู่ในเขตที่มีลมมรสุมพัดผ่านทำให้เกิดพายุดีเปรสชันในช่วงเดือนสิงหาคมทำให้มีน้ำฝนปริมาณมาก ส่งผลต่อสังคมพืชที่ขึ้นอยู่มีความ

ชุ่มชื้นสูง และมีความหนาแน่นและหลากหลายชนิด สภาพป่าของเขตรักษาพันธุ์อ่างฤๅไนส่วนใหญ่เป็นป่าดงดิบแล้ง (Dry Evergreen Forest) มีเนื้อที่ไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 ของพื้นที่ ส่วนที่เหลือเป็นป่าดงดิบชื้น ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง และทุ่งหญ้ากับไร่ร้าง จึงมีความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) สูง สังคมป่าดงดิบแล้ง มีสภาพความทึบของดินที่อาศัย ช่วยให้ร่มเงาและสิ่งปกคลุมแก่สัตว์ที่อาศัยอยู่ตามพื้นป่า จากการสำรวจ และศึกษาเกี่ยวกับพันธุ์พืชหายาก เช่น กกล้วยไม้สกุลหวาย (*Dendrobium*) โดย Seidenfaden (1995) ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนและบริเวณใกล้เคียงพบกล้วยไม้ในสกุลนี้มากถึง 41 ชนิด และมี ชนิดที่ขึ้นเฉพาะถิ่น (Endemic species) 4 ชนิด คือ (*Dendrobium umbonatum* Seid) เอื้องจันทบูรณ์ (*D.friedericksianum* Rchb.f), (*D. confinale* Kerr), (*D. deltatum* Seid. และ *D.Keithii* Ridl) สัตว์ป่าที่พบ มีจำนวน 381 ชนิด ได้แก่ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม พบทั้งหมด 64 ชนิด จาก 50 สกุล ใน 23 วงศ์ ที่สำคัญ ได้แก่ ช้างป่า กระตัง วัวแดง แมวดาว กวาง เก้ง พญากระรอกดำ กระรอกหลากสี ชะนีมงกุฏ เป็นต้น นก พบจำนวน 246 ชนิด 160 สกุล ใน 64 วงศ์ ชนิดนกป่าที่สำคัญที่พบในพื้นที่ เช่น นกกางเขนหรือนกกก นกเงือกกรามช้าง ไก่ฟ้าพญาลอ นกขุนทอง นกกระสาคอขาว เป็นต้น สัตว์เลื้อยคลาน พบทั้งหมด 53 ชนิด 40 สกุล ใน 6 วงศ์ ชนิดที่สำคัญ ได้แก่ จิ้งเหลนภูเขาเกล็ดเรียบ งูเห่า งูเห่ากลางดง ตะกวด งูสายม่านเกล็ด ใต้ตาใหญ่ จระเข้ น้ำจืด ส่วนสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก พบทั้งหมด 18 ชนิด 9 สกุล ใน 5 วงศ์ ชนิดที่สำคัญ ได้แก่ เขียดหลังปุ่มที่ราบ เขียดตะปาด กบหนอง เขียดจิก อึ่งอ่าง เป็นต้น แมลง ที่พบมี 106 ชนิด จาก 76 สกุลใน 12 วงศ์ ซึ่งแมลงกลุ่มที่พบได้ยาก (rare) ได้แก่ ผีเสื้อโตคินัง ผีเสื้อเจ้าป่า ผีเสื้อหางดิ่งแวมมูรา กวางสามเขาเมืองจันทร์ เป็นต้น ซึ่งเป็นกลุ่มที่เห็นได้น้อย ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในป่าดงดิบแล้งตอนในที่ค่อนข้างสมบูรณ์ นอกจากนี้ ยังพบแมลงกลุ่มที่พบเห็นได้ค่อนข้างยาก (Uncommon) ได้แก่ ผีเสื้อข้างร้อน ผีเสื้อใบไม้ใหญ่ ผีเสื้อเค้าท์เทา ผีเสื้อโยมา เป็นต้น แมลงกลุ่มนี้จะพบกระจายอยู่ในป่าเท่านั้น จากการสำรวจของสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (2542)¹ พบว่า มีปลาน้ำจืดอย่างน้อย 78 ชนิด ที่อยู่ใน สถานภาพถูกคุกคามในถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ (threatened in the wild) ได้แก่ ปลากาดไทย (*Betta splendens*) ชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่น (endemic) และอยู่ในสถานภาพมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (Vulnerable) ได้แก่ ปลาซิวแคระ (*Boraras micros*) ชนิดที่อยู่ในสถานภาพมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (Vulnerable) ได้แก่ ปลาทองพลู (*Chela laubuca*) ปลาดุกด่าน (*Clarias batrachus*) ปลาแปบหางดอก (*Oxygaster maculicauda*) นอกจากนี้ ยังมีความเป็นไปได้ที่จะพบปลาซิวเจ้าฟ้า (*Amblypharyngodon chulabhornae*) ตามหนองน้ำ เป็นต้น

¹ เปลี่ยนชื่อเป็น สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในปี พ.ศ.2545

สัตว์ป่าที่พบมีจำนวน 381 ชนิด ได้แก่ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม พบทั้งหมด 64 ชนิด จาก 50 สกุล ใน 23 วงศ์ ที่สำคัญ ได้แก่ ช้างป่า กระต๊อง จิวแดง แมวดาว กวาง เก้ง พญากระรอกดำ กระรอกหลากสี ชะนีมงกุฏ เป็นต้น นกพบจำนวน 246 ชนิด 160 สกุล ใน 64 วงศ์ นกป่าที่สำคัญที่พบในพื้นที่ เช่น นกกายังหรือนกกก นกเงือกกรามช้าง ไก่ฟ้าพญาลอ นกขุนทอง นกกระสาคอขาว เป็นต้น สัตว์เลื้อยคลาน พบทั้งหมด 53 ชนิด 40 สกุล ใน 6 วงศ์ ส่วนสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก พบทั้งหมด 18 ชนิด 9 สกุล ใน 5 วงศ์ แมลง ที่พบมี 106 ชนิด จาก 76 สกุลใน 12 วงศ์ มีปลาน้ำจืดอย่างน้อย 78 ชนิด ที่อยู่ในสถานภาพถูกคุกคามในถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนเป็นป่าดงดิบแล้งผืนใหญ่ที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานครมากที่สุด เป็นแหล่งศึกษาระบบนิเวศของสัตว์ป่า และพรรณพืชที่สำคัญ คือ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของนกขุนทองจำนวนมาก แหล่งที่อยู่อาศัยของไก่ฟ้าพญาลอและนกเงือก 3-4 ชนิด พวกสัตว์ป่าจำพวกช้างป่าและชะนีมงกุฏ มีให้เห็นอยู่เป็นประจำ ไม้ตะแบกใหญ่ขึ้นเป็นกลุ่มนับเป็นร้อยต้น นอกจากนี้ยังมีลิ้นจี่ป่า สะตอป่า กระท้อนป่า ขึ้นอยู่ทั่วไป ส่วนพวกของป่าที่มีมากเป็นพิเศษ ได้แก่ เหว ระกำป่า หวายป่าชนิดต่างๆ และไม้กฤษณา ฯลฯ นอกจากนี้ ยังมีน้ำตกที่มีน้ำไหลตลอดปี คือน้ำตกบ่อทอง อยู่ที่หน่วยพิทักษ์ป่าบ่อทอง ส่วนน้ำตกเขาตะกรับและน้ำตกอ่างผักหนาม ซึ่งอยู่ที่หน่วยพิทักษ์ป่าเขาตะกรับกับหน่วยพิทักษ์ป่าเขาใหญ่ ถึงจะไม่มีน้ำในฤดูแล้งแต่เมื่อเข้าสู่ฤดูฝนจะมีน้ำตกไหลสวยงามมากเป็นแหล่งพักผ่อนที่นิยมของชาวบ้านในท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังมีเขาหินปูนที่มีถ้ำที่สวยงามหลายแห่ง แต่ยังไม่มีการสำรวจอย่างจริงจัง

● เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว มีชื่อว่า ป่าสงวนเขาสอยดาว มีความสูงมากถึง 1,675 เมตรจากระดับน้ำทะเล มีชนิด ปริมาณของสัตว์ป่า สภาพของแหล่งน้ำ แหล่งอาหาร ตลอดจนความเหมาะสมในการที่จะจัดให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ซึ่งเป็นแหล่งที่มีความเหมาะสมต่อการจัดให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอย่างยิ่งและกรมป่าไม้ก็ได้ดำเนินการเพื่อออกพระราชกฤษฎีกากำหนดให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าต่อไป ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2514 ระหว่างการดำเนินงานเพื่อออกพระราชกฤษฎีกาประกาศเขาสอยดาวให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอยู่นั้น ทางราชการได้ออกสัมปทานป่าดังกล่าวให้แก่ บริษัท ศรีมหาธา จำกัด ชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จึงได้มีหนังสือร้องเรียนต่อคณะปฏิวัติ เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2515 ซึ่งเป็นผลให้สภาบริหารของคณะปฏิวัติได้ลงมติให้เพิกถอนพื้นที่ป่าบริเวณเขาสอยดาวออกจากเขตป่าสัมปทาน จากนั้น จึงประกาศพระราชกฤษฎีกากำหนดป่าเขาสอยดาวให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 200 ลงวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2515 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลทรายขาว ตำบลทับไทร อำเภอโป่งน้ำร้อน ตำบลตะเคียนทอง ตำบลฉมัน อำเภอมะขาม และตำบลแก่งหางแมว อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว มีป่าไม้ 2 ชนิด ประกอบด้วย ป่าดงดิบ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นป่าต้นน้ำ ลำธารของลำห้วยลำธารหลายสาย (ตะเคียนทอง มะค่าโมง ยาง สมพง กระบาก ประดู่) และป่าเต็งรัง หรือ ป่าโปร่ง เป็นแหล่งที่มีทุ่งหญ้าและมีพรรณไม้ซึ่งเป็นอาหารที่สำคัญของสัตว์ป่าหลายชนิด (เต็ง รัง พลวง แดง)

สัตว์ป่าที่สำคัญ ได้แก่ ช้างป่า กระต๊อง วัวแดง อีเก้ง กระเจิง เลียงผา เสือโคร่ง เสือดาว กวาง เสือดำ เสือไฟ แมวลายหินอ่อน เสือลายเมฆ หมู ลิง ค่าง ชะนี ไก่ป่า นกยูง นกเงือก นกกางเขน นกขมิ้นแดง นกขมิ้นขาว และนกชนิดต่างๆ อีกมากมาย รวมทั้ง ไก่ฟ้าหลังขาวพันธุ์ย่อย ซึ่งพบเฉพาะในเทือกเขาสอยดาวเพียงแห่งเดียว สัตว์ป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาวมีลักษณะที่พิเศษผิดแผกแตกต่างไปจากป่าแห่งอื่นๆ ของ ประเทศไทยในแง่ของสัตว์ป่า คือ สัตว์ป่าหลายชนิดมีลักษณะคล้ายไปทางสัตว์ป่าในแถบเขมรและ เวียดนาม ดังนั้น การสงวนป่าแห่งนี้ไว้จึงมีคุณค่าทางด้านสัตวศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง

แหล่งความงามตามธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาสอยดาว ได้แก่ ภูเขาและทิวทัศน์ ป่าเขา สอยดาวมีสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับซับซ้อน ประกอบด้วย ภูเขาน้อยใหญ่จำนวนมากมาย อาทิเช่น ยอดเขาสอยดาว มี 2 ยอด ยอดเขาสอยดาวได้ สูงประมาณ 1,675 เมตร และยอดเขาสอยดาวเหนือ นอกจากนี้ ยังมีเขา 15 ชั้น เขาน้ำเขียว และเขาทรายขาว ภูเขาเหล่านี้เป็นแหล่งกำเนิดของน้ำตกและห้วย ลำธารหลายสาย นอกจากนี้ ยังทำให้เกิดทิวทัศน์ที่สวยงามอีกด้วย ลำห้วย ลำธาร ซึ่งเป็นแหล่งน้ำอันสำคัญ ที่ไหลหล่อเลี้ยงแม่น้ำและแม่น้ำจันทบุรี ไม่ให้เหือดแห้งในหน้าแล้ง ลำห้วยที่สำคัญ ได้แก่ คลองประตง คลองตารอง คลองทุ่งกว้าง คลองตาเรือ คลองกรวดใหญ่ คลองพระสะทึง คลองตาหึ่ง ฯลฯ ส่วนน้ำตกที่สำคัญ ได้แก่ น้ำตกเขาสอยดาว ซึ่งประกอบด้วยชั้นต่างๆ ถึง 16 ชั้น มีความสูงและความสวยงามเป็นอย่างยิ่ง นับเป็นสถานที่พักผ่อนและเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวไปเที่ยวชมน้ำตกแห่งนี้เป็นประจำปีละมากๆ นอกจากนี้ ยังมีน้ำตกกระต๊อง น้ำตกทรายขาว ซึ่งมีความสวยงามและเหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวและการพักผ่อนเป็นอย่างยิ่ง ป่าเขาสอยดาว นอกจากเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์แหล่งสุดท้ายของภาคตะวันออก ของประเทศไทยที่ยังมีธรรมชาติดั้งเดิมเหลืออยู่แล้ว ยังเป็นป่าต้นน้ำลำธารที่สำคัญยิ่งต่อการดำรงชีพของ ประชาชนในภาคตะวันออกอีกด้วย

● เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว-เขาชมภู่

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว-เขาชมภู่ ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงชันสลับซับซ้อนกัน แบ่งออกเป็น 2 ตอน ตอนแรกมีระดับความสูงมากกว่า เรียกว่า เขาเขียว และอีกตอนหนึ่ง ซึ่งมีระดับความ สูงต่ำกว่า เรียกว่าเขาชมภู่ ยอดเขาสูงที่สุดมีความสูงจากระดับน้ำทะเล 798 เมตร เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

เขาเขียว-เขาชมภู่ มีสภาพป่าที่ยังสมบูรณ์จึงเป็นต้นกำเนิดของลำน้ำหลายสายที่ไหลลงอ่างเก็บน้ำบางพระ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุดของภาคตะวันออก รวมทั้งอ่างเก็บน้ำหนองคล้อย อ่างเก็บน้ำหนองน้ำเขียว เป็นต้น ป่าไม้ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว-เขาชมภู่ แบ่งออกได้เป็น 2 ชนิด คือ ป่าเบญจพรรณ (Mixed Deciduous Forest) ซึ่งสภาพของป่าจะเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาล พันธุ์ไม้ที่สำคัญที่ขึ้นอยู่ เช่น ประดู่ มะค่าโมง มะขามป้อม โมก มะกอก ไม้ไร่ เป็นต้น และป่าดิบแล้ง (Dry Evergreen Forest) ซึ่งมีอยู่ในบริเวณที่อยู่ใกล้กับลำห้วย พันธุ์ไม้ที่สำคัญ เช่น กระบก สมพง และตะแบก เป็นต้น

จากสภาพของป่าที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิด มีทุ่งหญ้าและแหล่งน้ำ จึงเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าที่กระจายไปทั่วบริเวณป่า สัตว์ป่าที่สำคัญ ได้แก่ กวาง เก้ง เสือดำ หมี เม่น ชะมด อีเห็น ลิง ค่าง ชะนี หมูป่า นางอาย กระเจิง ไก่ป่า และนกต่างๆ นอกจากนี้ ยังชุกชุมไปด้วยสัตว์เลื้อยคลาน เช่น งู ตะกวด เขี้ย เขาช้าง รวมทั้งพวกสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก เช่น กบ เขียด เต่า และในหนองน้ำยังมี ปลาชนิดต่างๆ สำหรับสัตว์ป่าที่มีสถานภาพใกล้สูญพันธุ์ ได้แก่ ไก่ฟ้าพญาลอ ชนิดที่อยู่ในสถานภาพถูกคุกคาม ได้แก่ เขี้ยวแดง นกออก นกคุ้มสี นกเปล้าหน้าเหลือง นกเปล้าอกสีม่วงน้ำตาล นกเงือกกรามช้าง นกกายัง และนกแอ่งกินรัง

พื้นที่ป่าในป่าอนุรักษ์ได้รับการฟื้นฟู

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าไม้ในเขตป่าเพื่อการอนุรักษ์

พื้นที่สำคัญในนิเวศป่าไม้ของกลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี ได้แก่ พื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่มีการประกาศ ทั้ง 7 แห่ง ประกอบด้วย อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อุทยานแห่งชาติปางสีดา อุทยานแห่งชาติทับลาน อุทยานเขื่อนสามลำเหล่าน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว-เขาชมภู่ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว รวมพื้นที่ทั้งสิ้น 3,912.96 ตารางกิโลเมตร ของพื้นที่กลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี ซึ่งพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในแต่ละแห่งนั้นมีสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินซึ่งวิเคราะห์โดยการ ใช้ข้อมูลการใช้ที่ดิน ปี พ.ศ.2545 และ พ.ศ.2550 ซ้อนทับกับพื้นที่ประกาศเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์แต่ละแห่ง แสดงดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 การเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ป่าไม้ในเขตป่าอนุรักษ์
ของกลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี

พื้นที่ป่าอนุรักษ์	สภาพการใช้ที่ดิน	การใช้ที่ดิน พ.ศ.2545		การใช้ที่ดิน พ.ศ.2550		พื้นที่เปลี่ยนแปลง (ตร.กม.)
		พื้นที่ (ตร.กม.)	ร้อยละ	พื้นที่ (ตร.กม.)	ร้อยละ	
อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่	พื้นที่ป่าไม้	1,761.67	98.09	1,758.54	97.92	-3.13
	พื้นที่เกษตรกรรม	27.32	1.52	22.48	1.25	-4.84
	แหล่งน้ำ	5.14	0.29	3.34	0.19	-1.8
	พื้นที่สิ่งปลูกสร้าง	0.35	0.02	5.51	0.31	+5.16
	พื้นที่อื่นๆ	1.46	0.08	6.07	0.33	+4.61
	รวม	1,795.94	100.00	1,795.94	100.00	
อุทยานแห่งชาติทับลาน	พื้นที่ป่าไม้	282.76	78.52	249.90	69.40	-32.86
	พื้นที่เกษตรกรรม	74.13	20.59	33.49	9.30	-40.64
	แหล่งน้ำ	1.04	0.29	1.06	0.29	+0.02
	พื้นที่สิ่งปลูกสร้าง	2.17	0.60	5.34	1.48	+3.17
	พื้นที่อื่นๆ	-	-	70.31	19.53	+70.31
	รวม	360.10	100.00	360.10	100.00	
อุทยานแห่งชาติปางสีดา	พื้นที่ป่าไม้	727.82	98.57	731.72	99.10	+3.9
	พื้นที่เกษตรกรรม	8.04	1.09	4.08	0.55	-3.96
	แหล่งน้ำ	2.35	0.32	2.35	0.32	0.00
	พื้นที่สิ่งปลูกสร้าง	0.15	0.02	0.15	0.03	0.00
	พื้นที่อื่นๆ	-	-	-	-	-
	รวม	738.36	100.00	738.36	100.00	
อุทยานแห่งชาติน้ำตกสามหลั่น	พื้นที่ป่าไม้	15.48	93.93	15.98	96.97	+29.11
	พื้นที่เกษตรกรรม	0.30	1.82	0.02	0.12	-0.28
	แหล่งน้ำ	0.09	0.55	0.02	0.12	-0.07
	พื้นที่สิ่งปลูกสร้าง	0.12	0.73	0.41	2.49	+0.29
	พื้นที่อื่นๆ	0.49	2.97	0.05	0.30	-0.44
	รวม	16.48	100.00	16.48	100.00	
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน	พื้นที่ป่าไม้	581.92	91.77	627.26	98.92	+45.34
	พื้นที่เกษตรกรรม	50.14	7.91	5.51	0.87	-44.63
	แหล่งน้ำ	0.13	0.01	0.40	0.06	+0.27
	พื้นที่สิ่งปลูกสร้าง	1.93	0.31	0.95	0.15	-0.98
	พื้นที่อื่นๆ	-	-	-	-	-
	รวม	634.12	100.00	634.12	100.00	

ตารางที่ 6 การเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ป่าไม้ในเขตป่าอนุรักษ์
ของกลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี (ต่อ)

พื้นที่ป่าอนุรักษ์	สภาพการใช้ที่ดิน	การใช้ที่ดิน พ.ศ.2545		การใช้ที่ดิน พ.ศ.2550		พื้นที่เปลี่ยนแปลง (ตร.กม.)
		พื้นที่ (ตร.กม.)	ร้อยละ	พื้นที่ (ตร.กม.)	ร้อยละ	
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว	พื้นที่ป่าไม้	179.31	60.54	189.77	64.07	+10.46
	พื้นที่เกษตรกรรม	116.73	39.41	103.05	34.79	-13.68
	แหล่งน้ำ	0.09	0.03	0.73	0.25	+0.64
	พื้นที่สิ่งปลูกสร้าง	0.06	0.02	2.55	0.86	+2.49
	พื้นที่อื่นๆ	-	-	0.09	0.03	+0.09
	รวม	296.19	100.00	296.19	100.00	
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว-เขาชมภู่	พื้นที่ป่าไม้	58.32	81.26	63.31	88.21	+4.99
	พื้นที่เกษตรกรรม	8.20	11.43	3.99	5.56	-4.21
	แหล่งน้ำ	0.07	0.09	0.07	0.10	0.00
	พื้นที่สิ่งปลูกสร้าง	0.18	0.25	3.57	4.97	-3.39
	พื้นที่อื่นๆ	5.00	6.97	0.83	1.16	-4.17
	รวม	71.77	100.00	71.77	100.00	
รวมพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในกลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี	พื้นที่ป่าไม้	3,607.28	92.19	3,636.48	92.93	+29.20
	พื้นที่เกษตรกรรม	284.86	7.28	172.62	4.41	-112.24
	แหล่งน้ำ	8.91	0.23	7.97	0.20	-0.94
	พื้นที่สิ่งปลูกสร้าง	4.96	0.13	18.48	0.47	+13.52
	พื้นที่อื่นๆ	6.95	0.17	77.41	1.99	-70.46
	รวม	3,912.96	100.00	3,912.96	100.00	

ที่มา : การวิเคราะห์โดยฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์, 2551

พื้นที่ป่าอนุรักษ์ทั้ง 7 แห่ง ในกลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี ซึ่งมีพื้นที่รวม 3,912.96 ตารางกิโลเมตร จากข้อมูลตารางที่ 6 นำมาเปรียบเทียบสภาพการเปลี่ยนแปลงของพืชพรรณธรรมชาติ พบว่า พื้นที่ป่าอนุรักษ์โดยรวมแล้วมีสภาพเป็นพื้นที่ป่าไม้สมบูรณ์เพิ่มขึ้นจาก 3,607.28 ตารางกิโลเมตร ในปี พ.ศ.2545 เป็นพื้นที่รวม 3,636.48 ตารางกิโลเมตร ในปี พ.ศ.2550 คิดเป็นพื้นที่ป่าไม้ที่เพิ่มขึ้น 29.20 ตารางกิโลเมตร ในช่วง 5 ปี โดยในภาพรวมสามารถลดพื้นที่เกษตรกรรมจากเดิม 284.86 ตารางกิโลเมตร ในปี พ.ศ.2545 ลงเหลือ 172.62 ตารางกิโลเมตร ในปี พ.ศ.2550 ซึ่งคิดเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่ควบคุมและผลักดันลดลงได้ถึง 13.52 ตารางกิโลเมตร หรือ 8,450 ไร่

เมื่อพิจารณาจำแนกรายพื้นที่ พบว่า เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่มีการดำเนินการฟื้นฟูพื้นที่ป่าได้มากที่สุด โดยในช่วงจากปี พ.ศ.2545 – 2550 มีพื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นถึง 45.34 ตารางกิโลเมตร ทำให้พื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นจาก 581.92 ตารางกิโลเมตร เป็น 627.26 ตารางกิโลเมตร โดยมีความชัดเจนว่าพื้นที่เกษตรกรรมลดลงถึง 44.63 ตารางกิโลเมตร ในช่วง 5 ปี รองลงมาคือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาวที่มีพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นในช่วง 5 ปี รวม 10.46 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่เกษตรกรรมลดลง 13.68 ตารางกิโลเมตร เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว-เขาชมภู่ มีพื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้น 4.99 ตารางกิโลเมตร พื้นที่เกษตรกรรมลดลง 4.21 ตารางกิโลเมตร จะเห็นได้ว่าพื้นที่ที่ประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ามีการบริหารจัดการผลัดดันลดการใช้พื้นที่ประเภทอื่นๆ ลง และเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ขึ้นจากเดิมทั้ง 3 แห่ง

สำหรับพื้นที่อุทยานแห่งชาติ พบว่า พื้นที่ป่าไม้มีแนวโน้มลดลง 2 แห่ง และเพิ่มขึ้นเล็กน้อย 2 แห่ง โดยในปี พ.ศ.2550 พื้นที่อุทยานแห่งชาติน้ำตกสามหลั่น และอุทยานแห่งชาติปางสีดา มีพื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ.2545 เป็นพื้นที่ 0.50 ตารางกิโลเมตร และ 3.90 ตารางกิโลเมตร ตามลำดับ ซึ่งส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงมาจากพื้นที่เกษตรกรรม ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นพื้นที่คงความสมบูรณ์อยู่แล้ว มีการบุกรุกน้อย แต่ที่น่าสังเกตคือ ข้อมูลสภาพพื้นที่ป่าไม้ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ และอุทยานแห่งชาติทับลาน ที่พื้นที่ป่าไม้มีการลดลงจากปี พ.ศ.2545 โดยในปี พ.ศ.2550 อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่มีพื้นที่ป่าไม้ลดลงจากปี พ.ศ.2545 รวม 3.13 ตารางกิโลเมตร โดยมีการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างเพิ่มขึ้นค่อนข้างมาก เพื่อส่งเสริมทางด้านการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการ

การเปลี่ยนแปลงความอุดมสมบูรณ์ของต้นน้ำลำธาร

พื้นที่ต้นน้ำลำธาร (ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1A , 1B และ 2) ในพื้นที่ลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 2,363.39 ตารางกิโลเมตร โดยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำบางปะกง 803.04 ตารางกิโลเมตร และลุ่มน้ำปราจีนบุรี 1,560.35 ตารางกิโลเมตร ตามลำดับ เมื่อนำสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินในช่วงปี พ.ศ.2545 และ พ.ศ.2550 มาซ้อนทับด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง แสดงผลได้ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 การเปลี่ยนแปลงสภาพป่าไม้ในพื้นที่ต้นน้ำลำธารของกลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี

ลุ่มน้ำหลัก	ลุ่มน้ำสาขา	สภาพพื้นที่ต้นน้ำลำธาร (1A, 1 B, 2)						พื้นที่ป่าไม้ เปลี่ยนแปลง ตร.กม.
		พื้นที่ต้นน้ำ ทั้งหมด (ตร.กม.)	ลักษณะการ ใช้ที่ดิน	สภาพการใช้ที่ดิน ในปี พ.ศ. 2545		สภาพการใช้ที่ดิน ในปี พ.ศ. 2550		
				ตร.กม.	ร้อยละ	ตร.กม.	ร้อยละ	
ลุ่มน้ำบางปะกง	คลองหลวง	84.04	- ป่าไม้	72.09	85.78	80.77	96.11	+8.68
			- อื่นๆ	11.95	14.22	3.27	3.89	
	คลองท่าลาด	127.21	- ป่าไม้	122.79	96.53	126.35	99.32	+3.56
			- อื่นๆ	4.42	3.47	0.86	0.68	
	แม่น้ำนครนายก	590.77	- ป่าไม้	507.90	85.97	585.63	99.13	+77.73
			- อื่นๆ	82.87	14.03	5.14	0.87	
	ที่ราบแม่น้ำบางปะกง	1.02	- ป่าไม้	0.92	90.20	0.96	94.12	+0.04
			- อื่นๆ	0.10	9.80	0.06	5.88	
รวม		803.04	- ป่าไม้	703.70	87.63	793.71	98.84	+90.01
			- อื่นๆ	99.34	12.37	9.33	1.16	
ลุ่มน้ำปราจีนบุรี	แม่น้ำปราจีนตอนล่าง	149.03	- ป่าไม้	144.31	96.83	148.75	99.81	+4.44
			- อื่นๆ	4.72	3.17	0.28	0.19	
	แม่น้ำหनुมาน	958.63	- ป่าไม้	933.03	97.33	936.50	97.69	+3.47
			- อื่นๆ	25.60	2.67	22.13	2.31	
	แม่น้ำพระปรอง	298.76	- ป่าไม้	290.55	97.25	293.78	98.33	+3.23
			- อื่นๆ	8.21	2.75	4.98	1.67	
	คลองพระสะทึง	153.93	- ป่าไม้	139.66	90.73	151.52	98.43	+11.86
			- อื่นๆ	14.27	9.27	2.41	1.57	
รวม		1,560.35	- ป่าไม้	1,507.55	96.62	1,530.55	98.09	+23.00
			- อื่นๆ	52.80	3.38	29.80	1.91	
รวมในพื้นที่ลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี			- ป่าไม้	2,211.25	93.56	2,324.26	98.34	+113.01
			- อื่นๆ	152.14	6.44	39.13	1.66	

ที่มา : จากการวิเคราะห์โดยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์, 2551

จากตารางที่ 7 พื้นที่ต้นน้ำลำธารในพื้นที่ลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี ในปี พ.ศ.2550 มีสภาพที่ได้รับการฟื้นฟูให้คืนสู่สภาพป่าที่สมบูรณ์มากขึ้น เมื่อเทียบกับสถานะในปี พ.ศ.2545 จากการให้ข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ของกรมพัฒนาที่ดิน ช้อนทับกับเขตชั้นคุณภาพลุ่มน้ำทั้ง 2 ช่วงปี โดยในลุ่มน้ำบางปะกงมีพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารที่มีสภาพป่าไม้ในปี พ.ศ.2545 เป็นพื้นที่ 703.70 ตารางกิโลเมตร ในปี พ.ศ.2550 เพิ่มพื้นที่ป่าไม้เป็น 793.71 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละที่เพิ่มขึ้น จากร้อยละ 87.63 เป็นร้อยละ 98.84 เมื่อเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงในช่วง 5 ปี พบว่า พื้นที่ต้นน้ำลำธารมีการฟื้นฟูเปลี่ยนแปลงสภาพเป็นป่าไม้ในลุ่มน้ำบางปะกงรวมทั้งสิ้น 90.01 ตารางกิโลเมตร โดยมีการฟื้นฟูเพิ่มขึ้นในลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำนครนายกมากที่สุดถึง 77.73 ตารางกิโลเมตร รองลงมาได้แก่ ลุ่มน้ำสาขาคองหลวง 8.68 ตารางกิโลเมตร ลุ่มน้ำสาขาคองท่าลาด 3.56 ตารางกิโลเมตร และลุ่มน้ำสาขาที่ราบแม่น้ำบางปะกง 0.04 ตารางกิโลเมตร ตามลำดับ

ส่วนลุ่มน้ำปราจีนบุรี ในปี พ.ศ.2550 มีพื้นที่ต้นน้ำลำธารที่ได้รับการฟื้นฟูเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ.2545 รวมทั้งสิ้น 23 ตารางกิโลเมตร โดยที่มีพื้นที่ที่เป็นสภาพป่าสมบูรณ์ในพื้นที่ต้นน้ำลำธารเดิม 1,507.55 ตารางกิโลเมตร เพิ่มขึ้นเป็น 1,530.55 ตารางกิโลเมตร เมื่อพิจารณาในลุ่มน้ำสาขาพบว่า ลุ่มน้ำสาขาคลองพระสะทึงเป็นลุ่มน้ำสาขาที่มีพื้นที่ป่าที่ได้รับการฟื้นฟูมากที่สุด 11.86 ตารางกิโลเมตร รองลงมาได้แก่ ลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำปราจีนบุรีตอนล่าง มีพื้นที่ป่าที่ได้รับการฟื้นฟู 4.44 ตารางกิโลเมตร ส่วนลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำหนุมานกับลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำพระปรง มีพื้นที่ป่าที่ได้รับการฟื้นฟูใกล้เคียงกัน คือ เพิ่มขึ้น 3.47 ตารางกิโลเมตร และ 3.23 ตารางกิโลเมตร ตามลำดับ

ในปี พ.ศ.2545 ในภาพรวมของกลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี จึงมีพื้นที่ต้นน้ำลำธารที่คงสภาพป่าไม้รวม 2,211.25 ตารางกิโลเมตร และมีพื้นที่เปลี่ยนสภาพไป 152.14 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นพื้นที่คงสภาพป่าร้อยละ 93.56 ของพื้นที่ต้นน้ำลำธาร และในปี พ.ศ.2550 พื้นที่ต้นน้ำลำธารที่ได้รับการฟื้นฟูเพิ่มขึ้น 113.01 ตารางกิโลเมตร ทำให้พื้นที่ป่าไม้พื้นต้น มีพื้นที่รวม 2,324.26 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็นร้อยละ 98.34 ของพื้นที่ต้นน้ำทั้งหมด ทั้งนี้ เมื่อประเมินการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ป่าไม้ในช่วง 5 ปี พบว่า ในพื้นที่ต้นน้ำลำธารมีพื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 5.11 ของปี พ.ศ.2545

ภาวะเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ของสัตว์ป่าและผลกระทบต่อสมดุลของความหลากหลายทางชีวภาพ

ปัญหาการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรสัตว์ป่าที่สำคัญในกลุ่มน้ำบางปะกงพบในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน (จากการสัมภาษณ์หัวหน้า) ซึ่งมีผลต่อความสมดุลของความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่

ในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ในสภาพปัจจุบันพบว่าโครงสร้างสัตว์ป่าในพื้นที่เริ่มเปลี่ยนแปลง เช่น จำนวนเสือโคร่งลดจำนวนลงอย่างมากจากที่เคยคาดการณ์ว่ามีประมาณ 40 ตัว เหลือประมาณ 10-15 ตัว ในปัจจุบัน (2549) ซึ่งลักษณะดังกล่าวทำให้หมาในเพิ่มจำนวนขึ้น เพราะเสือซึ่งเป็นผู้ล่าขนาดใหญ่ลดจำนวนลงหมาในขาดศัตรูรอบวง และแหล่งอาหาร คือ กวาง/แก้งที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น ทำให้หมาในเพิ่มจำนวนมากขึ้น แทนเสือโคร่งเพราะขาดผู้ล่า และจากการมีอาหารสมบูรณ์ขึ้น ทำให้กวาง/แก้งในพื้นที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น และไม่มีข้อมูลชัดเจนว่ามีจำนวนเท่าใด จะเข้าไปจัดการโดยวิธีใด เป็นต้น ซึ่งมีผลทำให้โครงสร้างสัตว์ป่าในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เริ่มเปลี่ยนไป การศึกษาวิจัยในด้านสัตว์ป่าในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จึงต้องเร่งดำเนินการให้เข้มข้นมากกว่าที่เป็นอยู่ โดยการจัดตั้งสถานีวิจัยสัตว์ป่าขึ้นในพื้นที่เพื่อรับผิดชอบการศึกษาวิจัยด้านสัตว์ป่าในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ รวมทั้งผืนป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่

ส่วนในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน ในภาพรวมสภาพความอุดมสมบูรณ์ด้านสัตว์ป่าเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะช้างป่าได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นจนเกิดปัญหาช้างป่าที่ออกไปนอกพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเพื่อกินพืชเกษตรของเกษตรกรและช้างป่าก็ได้รับอันตรายจากชาวบ้าน จำนวนช้างป่าในพื้นที่ที่เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ โดยในปี พ.ศ.2545 มีช้างป่าในพื้นที่ 136 ตัว และเพิ่มขึ้นเป็น 180 ตัว ในปี พ.ศ.2549 และคาดว่า จะเพิ่มจำนวนเป็น 272 ตัว ในปี พ.ศ.2551 ซึ่งจะทำให้มีจำนวนหนาแน่นเกินไปสำหรับพื้นที่ที่จะรองรับได้ (ช้างป่า 1 ตัว หรือพื้นที่ที่เหมาะสมเท่ากับ 8 ตารางกิโลเมตร) ซึ่งนักวิชาการสัตว์ป่าคาดการณ์ว่าป่าเขาอ่างฤๅไน จะมีความสามารถรองรับสัตว์ป่าได้เพียง 143 ตัว ดังนั้น สภาวะของช้างป่าในพื้นที่จึงจัดอยู่ในสภาพวิกฤต ส่วนปัญหาการลักลอบล่าสัตว์ป่า ส่วนใหญ่ผู้เข้ามาลักลอบล่าสัตว์ป่า มักล่าสัตว์ขนาดเล็ก เช่น ไก่ป่า กระรอก กระแต รวมทั้ง การวางบ่วงดักสัตว์ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ เช่น เก้ง กวาง หมูป่า เคยมีช้างป่า ตีตบ่วงดักสัตว์ จนได้รับอันตรายเกิดเป็นแผลอักเสบลึกถึงกระดูกและตายในที่สุด

นอกจากนี้ ผลกระทบต่อแหล่งอาศัยและแหล่งอาหารของสัตว์ป่ายังมีผลจากปัญหาไฟป่าได้ก่อให้เกิด ความเสียหายต่อสภาพป่าและสัตว์ป่า ส่วนใหญ่เกิดจากราษฎรมีพื้นที่ทำกินอยู่ใกล้ป่าแล้วเผาวัชพืชในพื้นที่เกษตรกรรม โดยไม่มีการควบคุมทำให้ไฟไหม้ลามเข้าไปในป่า หรือเกิดจากการเผาทุ่งหญ้า โดยเจตนา เพื่อให้หญ้าระบัดเป็นอาหารสัตว์ป่า แล้วคอยล่าสัตว์ป่าที่มากินหญ้าหรือสูมไฟทิ้งไว้ในป่าโดยไม่ได้ระวัง ก่อให้เกิดไฟป่าทำความเสียหายแก่สภาพป่าและเป็นอันตรายต่อสัตว์ป่า ในขณะเดียวกัน สัตว์ป่าที่มี จำนวนมากขึ้น ทำให้แหล่งน้ำ แหล่งอาหารในพื้นที่ป่าขาดแคลนไม่เพียงพอ ทำให้เกิดปัญหาสัตว์ป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งช้างป่า ออกมาหาน้ำตามบ่อหรือสระของราษฎร เข้ากินพืชผลพืชไร่และทำความเสียหายในพื้นที่เกษตรกรรมของราษฎรในพื้นที่ที่ติดกับแนวเขตป่า เนื่องจากมีเพียงเส้นทางตรวจการกันไว้ ทำให้สัตว์ป่าสามารถเข้า-ออกเพื่อหากิน โดยเฉพาะในฤดูเก็บเกี่ยว เช่น ข้าวโพด อ้อย มันสำปะหลัง มะม่วง กกล้วย และในช่วงฤดูแล้ง เดือนมีนาคม-พฤษภาคมของทุกปีมักมีพื้นที่เสียหายรวมทุกจังหวัดนับร้อยไร่

การจัดตั้งกลุ่มองค์กร ชมรม และเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ กลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี

พื้นที่ป่าอนุรักษ์ในพื้นที่กลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี มีการจัดตั้งกลุ่มองค์กร ชมรม ทั้งจากภาครัฐ และภาคเอกชน ในการที่จะได้มีการรวมกลุ่มมาสนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์ ทั้งจากส่วนกลางและส่วน ท้องถิ่น ซึ่งทำให้เกิดศักยภาพในการบริหารจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์เพิ่มขึ้นจากในอดีต ซึ่งการดูแลผืนป่า กว้างใหญ่ แต่มักมีข้อจำกัดในด้านบุคลากรและงบประมาณ องค์กรที่มีส่วนสำคัญในการอนุรักษ์ นอกจาก กลุ่มองค์กรดังกล่าวยังมีภาครัฐและภาคเอกชนที่เข้ามาให้การสนับสนุนกิจกรรมในการอนุรักษ์และ พื้นฟูพื้นที่ป่าในด้านการสนับสนุนทางวิชาการ ทางงบประมาณ เช่น สำนักงานนโยบายและแผน

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดำเนินกิจกรรมฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้และแหล่งอาหารสัตว์ป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่มีกิจกรรมการสร้างจิตสำนึกและสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ วัดโสมนัสราชวรวิหารและมูลนิธิโตโยต้า ที่มีอบทุนสนับสนุนต่อเนื่องในการฟื้นคืนสภาพป่าไม้ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนเป็นระยะเวลา 5 ปี เป็นต้น จากความร่วมมือและสนับสนุนในกิจกรรมการอนุรักษ์เหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงทิศทางและแนวโน้มในการอนุรักษ์ที่จะได้รับความสนับสนุนในด้านงบประมาณ ซึ่งจะเป็นกลไกสำคัญผลักดันกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า ให้มีความอุดมสมบูรณ์อย่างยั่งยืนต่อไป

จากการตรวจสอบทบทวนข้อมูล พบว่า ในปี พ.ศ.2550 พื้นที่ป่าอนุรักษ์ในกลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี มีกลุ่มองค์กรและเครือข่ายอนุรักษ์ เช่น

- ชมรมอาสาสมัครพิทักษ์กระทิงมีคคุเทศก์ตำบลวังหมี่
- ชมรมเสือดงเขียวพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ
- กลุ่มเรารักษ์ป่า